

Het einde van het Poldernederlands?*

De perceptie van /ei/ en /ai/ in standaardtalig Nederlands in Nederland

Hielke Vriesendorp & Gijsbert Rutten

NT 24 (3): 323–356

DOI: 10.5117/NEDTAA2019.3.003.VRIE

Abstract

The end of Polder Dutch? De perception of /ei/ and /ai/ in Standard Dutch in the Netherlands.

While most early research on so-called *Poldernederlands* ‘Polder Dutch’ (Van Bezooijen 1999; Van Bezooijen & Van den Berg 2001) finds differences in perceptions between this supposedly substandard variety and Standard Dutch, this paper aims to demonstrate that present-day language users do not distinguish between the two varieties (anymore). Two combined matched-guise experiments show that non-linguists are unable to name the variety and that they do not score them differently on a large number of evaluative scales. The results suggest the end of Polder Dutch as a perceptually separate variety, and the absorption of its most marked feature, viz. the lowering of /ei/ to /ai/ into Standard Dutch.

Keywords: Poldernederlands, Standard Dutch, language attitudes, language perception, lowering of diphthongs

1 Inleiding

Hoe staat het eigenlijk met het Poldernederlands? Sinds Stroop (1998) is er een bescheiden onderzoekstraditie ontstaan die zich concentreert op de typische Poldernederlandse kenmerken; zie bijvoorbeeld Van Bezooijen

* We danken de redactie en de anonieme beoordelaars voor hun nuttige commentaar.

(1999), Van Bezooijen & Van den Berg (2001), Edelman (2003), Van Heuven et al. (2005), Jacobi (2009) en Van der Harst & Van de Velde (2014). Hoewel allerlei uitspraakvarianten Poldernederlands zijn genoemd, geldt het verlagen van diftongen, met name van /ei/ tot /ai/, waarschijnlijk als het meest prototypische kenmerk ervan (Stroop 1998: 25). Sociolinguïstisch zou het gaan om een door vrouwen geleide taalverandering, in het bijzonder vrouwen met een hoog maatschappelijk aanzien; vandaar dat Van Heuven et al. (2005) de term *avant garde Dutch* prefereren. Jacobi (2009) kon daarentegen geen man-vrouw-verschillen vaststellen op basis van het Corpus Gesproken Nederlands.

Onze persoonlijke indruk is dat de typische Poldernederlandse kenmerken en met name de verlaging van /ei/ tot /ai/ volstrekt gangbaar zijn in standaardtalig Nederlands zoals gesproken in Nederland. Sterker nog, een van de auteurs van dit artikel was zich er niet van bewust dat hij zelf een licht Poldernederlandse uitspraak had. Dat roept de vraag op of Poldernederlands nog wordt gezien als afwijkend van Standaardnederlands, dus als een aparte variëteit naast Standaardnederlands of ‘eronder’, als *substandaard*. Het roept zelfs de vraag op of Poldernederlands wel wordt herkend. Stroop (2006) voorspelt dat over een of twee generaties het Standaardnederlands getransformeerd zal zijn tot wat we nu nog Poldernederlands noemen. Of andersom: dat de Poldernederlandse kenmerken tegen die tijd de dominante varianten in het gesproken standaardtalige Nederlands (in Nederland) zullen zijn geworden.

Uit de literatuur komt verder naar voren dat Poldernederlands andere associaties oproept dan Standaardnederlands. Van Bezooijen (1999) rapporteert bijvoorbeeld scores van jongere en oudere vrouwen uit de Randstad, Limburg, Gelderland en Brabant op een schaal van aantrekkelijkheid (wel of niet ‘echt iets voor mij’). Alle bevraagde groepen vinden Poldernederlands minder ‘iets voor mij’ dan Standaardnederlands. Bij jonge vrouwen uit de Randstad blijkt het verschil tussen Poldernederlands en Standaardnederlands erg klein, wat suggereert dat deze sprekers al in de jaren negentig geen scherp onderscheid maakten tussen Poldernederlands en Standaardnederlands. Met andere woorden: misschien vielen de twee variëteiten voor hen toen al samen in één variëteit. In een vervolgstudie concluderen Van Bezooijen & Van den Berg (2001) dat zowel mannelijke als vrouwelijke luisteraars, en zowel oudere als jongere, Standaardnederlands hoger waarderen dan Poldernederlands op schalen voor ‘standaard’, ‘normaal’, ‘mooi’ en ‘beschaafd’. Voor jonge vrouwen liggen de waarden echter heel dicht bij elkaar en op de schaal ‘echt iets voor mij’ (‘my cup of tea’) waarderen ze Poldernederlands zelfs iets hoger dan Standaardnederlands.

Opvallend is ten slotte dat alle groepen Poldernederlands ‘moderner’ vinden dan Standaardnederlands.

Als de Poldernederlandse klanken nu wel nog steeds worden herkend als afwijkend of als ze nog wel beschouwd worden als niet-standaardtalig, dan rijst de vraag of de sociale betekenis die werd vastgesteld in eerdere studies nog geldig is. Wordt Poldernederlands nog steeds minder mooi en beschaafd gevonden dan Standaardnederlands, maar wel moderner? Of heeft zich in de tussentijd een verandering voorgedaan in de waardering van Poldernederlands? Zijn taalgebruikers het stilaan ‘normaler’ en ‘mooier’ gaan vinden?

Om deze vragen te beantwoorden hebben we een perceptuele studie gedaan die bestaat uit een pretest en een hoofdexperiment, waarbij we ons concentreren op het meest karakteristieke kenmerk van Poldernederlands, namelijk de verlaging van /ei/ tot /ai/. Uit onze studie blijkt dat Poldernederlands niet wordt herkend als een aparte variëteit en ook niet anders wordt geëvalueerd dan Standaardnederlands. We concluderen daarom dat de Poldernederlandse realisatie /ai/ standaardtalig is geworden.

In paragraaf 2 gaan we dieper in op de literatuur over Poldernederlands. In paragraaf 3 bespreken we de eerste, verkennende deelstudie en in paragraaf 4 de tweede deelstudie. Dan volgen de discussie (paragraaf 5) en het slot (paragraaf 6).

2 Het Poldernederlands in de literatuur

2.1 Destandaardisatie en demotisering

De literatuur over het Poldernederlands, die vanaf het eind van de jaren 1990 opkomt, maakt deel uit van een breder, internationaal debat over standaardtalen en destandaardisatie in het contemporaine Europa. Daarin staat de vraag centraal wat de taalkundige effecten zijn van door sociologen geobserveerde tendensen als toenemende informalisering, democratisering en globalisering (Coupland & Kristiansen 2011: 27). Twee hoofdeffecten worden daarbij onderscheiden: *destandaardisatie* en *demotisering* (Coupland & Kristiansen 2011: 28-30; Kristiansen 2016; Ghyselen et al. 2016). Destandaardisatie is het meest radicale effect: het verwijst naar situaties waarin de standaardtaalideologie (Lippi-Green 2012), die vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw het sociolinguïstische landschap heeft gedomineerd (Rutten 2019), onder druk komt te staan en uiteindelijk verdwijnt. Het idee dat er een ‘beste’ vorm van de taal is, wordt losgelaten en verschillende variëteiten van één taal worden als gelijkwaardig beoordeeld

en behandeld – niet alleen op het niveau van expliciete (en sociaal-wenselijke) opinies, maar ook onbewust. Demotisering verwijst naar de situatie waarin de standaardtaalideologie blijft bestaan, maar de normen van de standaardtaal veranderen en meestal verruimd worden.

Ghyselen et al. (2016: 80) merken op dat het vanwege het beperkt aantal studies nog onduidelijk is of het Poldernederlands, zo het bestaat, een geval van destandaardisatie of van demotisering is. Een relatief grootschalige studie naar de uitspraak van vocalen en diftongen in modern, gesproken Nederlands als die van Jacobi (2009) zegt er inderdaad niets over. Smakman (2006: 48-51) situeert zijn onderzoek naar het Standaardnederlands ook niet in het debat over destandaardisatie en demotisering, maar hij beschrijft wel het Poldernederlands en relateert het aan informalisering. Hij geeft daarbij ook aan dat er globaal twee opties in de literatuur worden genoemd, namelijk dat informalisering ofwel leidt tot het verdwijnen van het Standaardnederlands ofwel tot verruiming van de norm. Die opties komen overeen met destandaardisatie en demotisering.

Wij beperken ons in deze studie tot perceptuele verschillen tussen Standaardnederlands en Poldernederlands. Als die er niet zijn, kan dat betekenen dat verlaging van /ɛi/ tot /ai/ geaccepteerd is in de standaardtaal (demotisering). Het kan in theorie natuurlijk ook betekenen dat er geen standaardtaalideologie meer is (destandaardisatie). We volgen echter Grondelaers & Van Hout (2011) en Grondelaers et al. (2016) in hun analyse van het sociolinguïstische landschap in Nederland als een situatie die gekenmerkt wordt door demotisering. Een voorbeeld van die demotisering is een verruiming van de uitspraaknorm, zodat ook de Poldernederlandse [ai] als standaardtalig wordt gezien.

2.2 De kenmerken van het Poldernederlands

Bij het vaststellen van de taalkundige kenmerken van het Poldernederlands speelt mee dat de variëteit door een taalkundige, Jan Stroop (1998), is ontdekt en dus buiten academische kringen nooit afgebakend is geweest: er is geen algemene opinie over wat Poldernederlands is, zoals taalgebruikers wel gehoord hebben van en ideeën hebben over, bijvoorbeeld, Amsterdams, Fries of Standaardnederlands – dat laatste al dan niet onder de vlag van ‘ABN’. Welke taalgebruikers gezien mogen worden als typische Poldernederlandsspekers en welke features daarmee tot de variëteit behoren, hangt daardoor in sterke mate af van de beschrijving door taalkundigen, en die varieert per auteur en per publicatie.

Stroop (1998) typeert de variëteit, die hij dan voor het eerst ‘het Poldernederlands’ noemt, aan de hand van een relatief uitgebreide set

features: verlaging van de half-open diftongen /*ei*/, /*ɔu*/ en /*œy*/ tot /*ai*/, /*au*/ en /*ay*/ (bijv. *tijd* > *taid*, *koud* > *kaud*, *uit* > *aut*), de verhoging van /*ɛ*/ tot /*i*/ voor de medeklinkers /*l*/ en /*n*/ (bijv. *opbellen* > *opbillen*), en de verhoging van /*a*/ tot /*ɛ*/ (bijv. *dak* > *dek*). Expliciet er dan voorheen voegt Stroop (1999) hieraan toe de diftongering van lange half-gesloten klinkers /*e:/*, /*o:/* en /*ø:/* tot /*ei*/, /*ɔu*/ en /*œy*/ (bijv. *teken* > *teiken*, *boot* > *bout*, *leuk* > *luik*).

Niet al deze kenmerken zijn in later onderzoek meegenomen of in taalgebruik gevonden. Het onderzoek van Van der Harst & Van de Velde (2014) is het enige dat ingaat op de verhoging van /*ɛ*/ voor /*l*/ en /*n*/; zij vinden geen bewijs voor verhoging in schijnbare tijd en slechts voorzichtige aanwijzingen in werkelijke tijd. Voor zover ons bekend is, is er verder geen onderzoek gedaan naar de verhoging van /*a*/ en heeft dat idee ook geen navolging gevonden. Veranderingen in korte klinkers lijken dus niet aan de orde en worden na Stroop (1998, 1999) doorgaans niet meer opgenomen in beschrijvingen van het Poldernederlands, van Stroop zelf noch van andere onderzoekers.

Jacobi et al. (2006, 2007) en Jacobi (2009) bestuderen de verlaging van de half-open diftongen /*ei*/, /*ɔu*/ en /*œy*/ en de diftongering van de lange klinkers /*e:/*, /*o:/* en /*ø:/*. In ander onderzoek wordt Poldernederlands nog nauwer gedefinieerd. Stroop (2010) neemt alleen de half-open diftongen op in zijn beschrijving van het Poldernederlands. Van Heuven et al. (2005) nemen uitsluitend de verlaging van /*ei*/ op in hun onderzoek, wat zij verantwoordt door erop te wijzen dat dit het meest voorkomende en opvallendste aspect is. Dezelfde mening zijn Stroop (1998, 2010) en Edelman (2003) toegedaan. Al met al lijkt de consensus dat het Poldernederlands vooral gekenmerkt wordt door de verlaging van enkele vocalen, in het bijzonder /*ei*/.

Van Heuven et al. (2005) beschrijven de verdere fonetische details van de Poldernederlandse /*ei*/ . In hun onderzoek blijken de onsets van de verlaagde /*ei*/-klanken dicht tegen de volledig open /*a*/-klank te zitten of zelfs even open te zijn (Van Heuven et al. 2003: 185, 207). Jacobi (2009: 69) vindt vergelijkbare resultaten in haar principle component analysis van de drie half-open diftongen: op een schaal van /*a*/ tot /*i*/ (/*a*=0 en /*i*=100) bevindt de onset van /*ei*/ zich voor haar hele sample gemiddeld op 5,2 (met een standaarddeviatie van 13,0). Hetzelfde geldt voor /*ɔu*/ en /*œy*/: de onset van /*ɔu*/ ligt gemiddeld op 11,0 op deze schaal (s.d.=15,1) en die van /*œy*/ op 2,5 (s.d.=16,9). Jacobi (2009) constateert ook dat het verschil tussen de verlaagde en de niet-verlaagde diftongen groot genoeg is om waargenomen te worden door luisteraars.

De lengte van de Poldernederlandse diftongen lijkt wel gelijk te blijven. Van Heuven et al. (2002, 2005) stellen dat de klinker niet verlengd wordt

en te onderscheiden blijft van de 50 tot 90 ms langere /a:i/-klank. Het is daarom het beste om de verlaagde /ei/ als [ai] weer te geven en niet als [a:i].

2.3 Perceptueel onderzoek

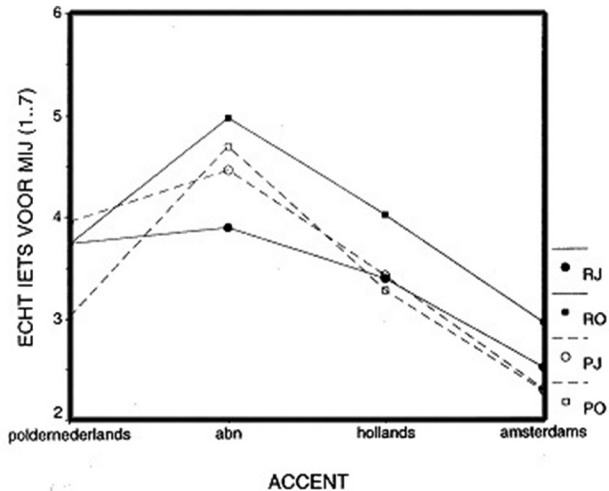
Er is beperkt onderzoek gedaan naar de perceptie van het Poldernederlands. In veel literatuur over het Poldernederlands worden persoonlijke impressies gebruikt om de sociale betekenis van de variëteit te duiden. Stroop (1998, 2010) bijvoorbeeld doet weinig moeite om zijn eigen attitudes te verhullen: hij noemt het ‘nonchalant’ en zelfs ‘vulgaire’ (Stroop 2010: 157-163). Van Heuven et al. (2005) wijzen de benaming ‘Poldernederlands’ af en noemen de variëteit ‘avant-garde Dutch’, omdat ze menen dat de belangrijkste sprekers vrouwen met prestigieuze banen zijn, en Poldernederlands weinig met polders te maken heeft (Van Heuven et al. 2005: 188). Aangezien de verlaging van de diftongen sociaal behoorlijk wijdverbreid lijkt (Jacobi 2009), is *avant-garde Dutch* volgens ons geen grote verbetering.

Er is wel het nodige onderzoek gedaan naar wie er precies Poldernederlands spreken, wat een indicatie zou kunnen geven van de sociale betekenissen die het oproept. Stroop (1998, 1999, 2010) beweert dat de variëteit typisch zou zijn voor vrouwen en rept zelfs van ‘Young Women’s Farewell to Standard Dutch’ (Stroop 1999). Hij baseert dit echter op persoonlijke indrukken en alleen op het taalgebruik van jonge, succesvolle vrouwen op radio en televisie (Stroop 1998: 17-21, 25). Maar hij geeft ook voorbeelden van mannelijke sprekers en zelfs een vrij lange lijst met mannelijke BN’ers die Poldernederlands spreken (Stroop 2010: 184).

Andere onderzoekers hebben inderdaad gevonden dat vrouwen verder verlaagde half-open diftongen hebben dan mannen (Edelman 1999, 2003; Van Heuven et al. 2005). Ze gebruiken helaas allemaal materiaal uit hetzelfde televisieprogramma: *Het Blauwe Licht*, uitgezonden door de VPRO tussen 1997 en 2000. Jacobi (2009) daarentegen gebruikt het meer representatieve Corpus Gesproken Nederlands (CGN) en vindt juist geen genderverschillen. Stroop (2010: 171) oppert dat dit komt doordat de sprekers in het CGN minder ‘avant-garde’ en succesvol zouden zijn en dus zouden achterlopen op de Poldernederlandse ontwikkelingen. Dit lijkt onwaarschijnlijk, omdat Jacobi (2009) wel degelijk verlaging van de half-open diftongen vindt, alleen geen verschillen daarin tussen de beide gendergroepen.

Jacobi (2009) vindt wel verschillen tussen hoogopgeleiden en laagopgeleiden. Hoogopgeleiden hebben lagere onsets en verdere diftongeringen voor de half-open diftongen en de lange klinkers /e:/, /o:/ en /ø:/. Binnen de groep hoogopgeleiden hebben bovendien jongere generaties deze kenmerken in sterkere mate dan oudere generaties.

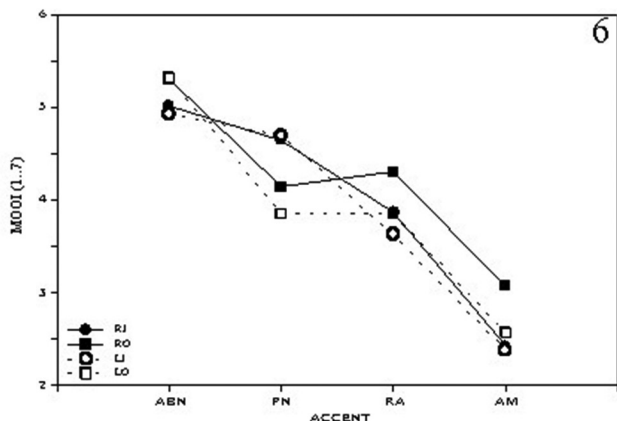
Ten slotte zijn er ook twee directe attitudinele onderzoeken gedaan: Van Bezooijen (1999, 2001) en Van Bezooijen & Van den Berg (2001). Van Bezooijen (1999) beschrijft eerst hoe vier variëteiten (Poldernederlands, Standaardnederlands, Hollands en Amsterdams) worden ingeschat door verschillende groepen luisteraars op een zevenpuntsschaal van 'echt iets voor mij' tot 'niets voor mij'. Alle groepen (jonge vrouwen, oudere vrouwen, vrouwen uit de Randstad en vrouwen uit Limburg, Gelderland en Brabant, twintig per groep) scoren het Poldernederlands lager dan Standaardnederlands, maar bij jonge vrouwen uit de Randstad is dit verschil minimaal (zie Figuur 1). De reden hiervoor lijkt niet te zijn dat jonge vrouwen uit de Randstad zo positief zijn over het Poldernederlands, maar dat ze Standaardnederlands relatief laag scoren.

Figuur 1 Luisteraarsscores voor het Poldernederlands, Standaardnederlands, Hollands en Amsterdams op een zevenpunts-likertschaal van niets voor mij tot echt iets voor mij voor de groepen jonge vrouwen uit de Randstad (RJ), oudere vrouwen uit de Randstad (RO), jonge vrouwen uit de andere provincies (PJ) en oudere vrouwen uit de andere provincies (PO) (overgenomen uit Van Bezooijen 1999).

In een later artikel over hetzelfde onderzoek beschrijft Van Bezooijen (2001) ook de andere vijf beoordelingsschalen die aan de proefpersonen waren voorgelegd: *plat* – *ABN*, *afwijkend* – *normaal*, *ouderwets* – *modern*, *lelijk* – *mooi*, en *slordig* – *verzorgd*, *niets voor mij* – *echt iets voor mij*. Alle schalen met uitzondering van *ouderwets* – *modern* correleerden zo sterk

dat Van Bezooijen (2001) ze grotendeels als één behandelt, en *lelijk – mooi* als voorbeeld neemt. Het blijkt dat Poldernederlands over het algemeen minder mooi wordt gevonden dan Standaardnederlands, maar mooier dan ‘Randstedelijk Nederlands’¹ of Amsterdams. Hierbinnen vinden jonge luisteraars het Poldernederlands significant mooier dan oudere luisteraars, maar nog steeds niet even mooi als Standaardnederlands (zie Figuur 2).

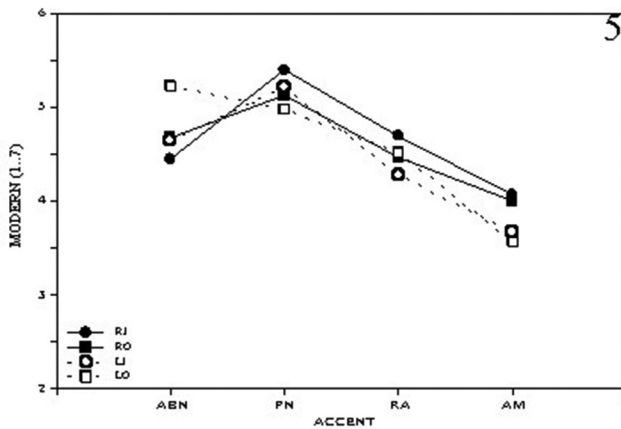

Figuur 2 Luisteraarsscores voor het Poldernederlands, Standaardnederlands, Randstedelijk Nederlands en Amsterdams op een zevenpuntslikertschaal van *lelijk* tot *mooi* voor de groepen jonge vrouwen uit de Randstad (RJ), oudere vrouwen uit de Randstad (RO), jonge vrouwen uit de landrand (LJ) en oudere vrouwen uit de landrand (LO) (overgenomen uit Van Bezooijen 2001).

Zoals te zien is in Figuur 3 scoort het Poldernederlands gemiddeld hoger op de schaal *ouderwets – modern* dan Standaardnederlands, hoewel de verschillen (net) niet significant zijn ($p=0,07$; Van Bezooijen 2001).

Voor zowel *lelijk – mooi* als *ouderwets – modern* geldt dat er geen significante verschillen zijn tussen de scores van luisteraars uit de Randstad en van luisteraars uit de ‘landrand’. Om die reden wordt in het vervolgonderzoek van Van Bezooijen & Van den Berg (2001) de herkomst van de luisteraars buiten beschouwing gelaten. Wel introduceren ze gender als

1 Hoewel het om hetzelfde onderzoek gaat, wordt de derde gebruikte variëteit, die in Van Bezooijen (1999) nog ‘Hollands’ heet, in dit artikel ‘Randstedelijk Nederlands’ genoemd. Het gaat om ‘drie verschillende vormen van Randstedelijk Nederlands zoals gesproken in kleinere plaatsen in het westen des lands’ (Van Bezooijen 2001).

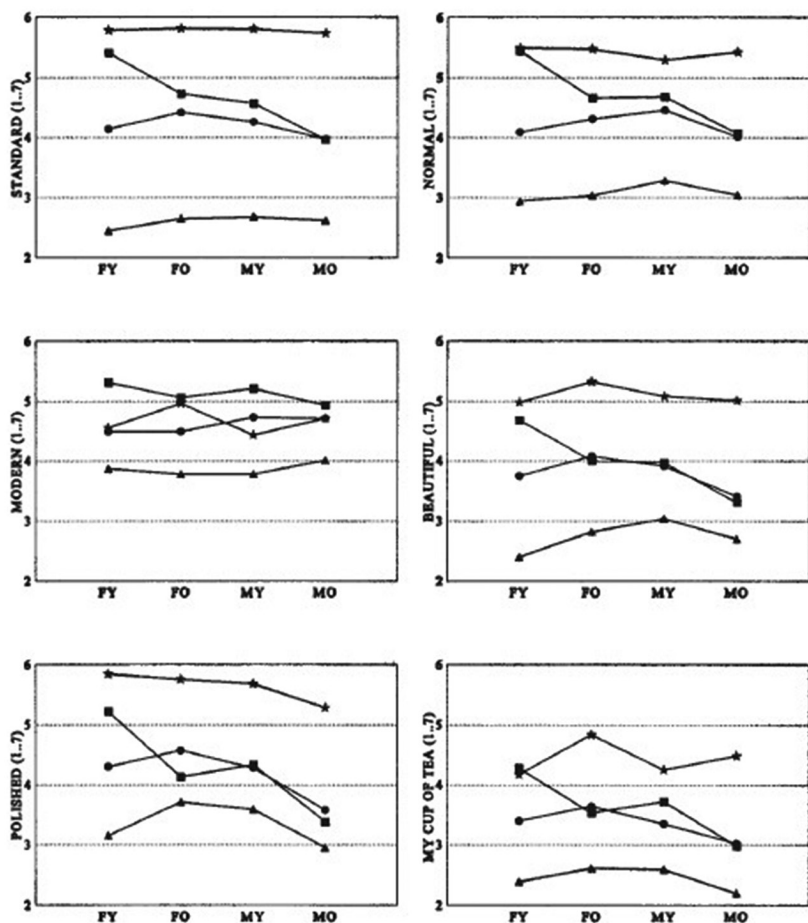
Figuur 3 Luisteraarscores voor het Poldernederlands, Standaardnederlands, Randstedelijk Nederlands en Amsterdams op een zevenpuntslikertschaal van ouderwets tot modern voor de groepen jonge vrouwen uit de Randstad (RJ), oudere vrouwen uit de Randstad (RO), jonge vrouwen uit de landrand (LJ) en oudere vrouwen uit de landrand (LO) (overgenomen uit Van Bezooijen 2001).

variabele. Hier beoordelen jonge en oudere vrouwen, en jonge en oudere mannen dezelfde variëteiten op dezelfde schalen.

Opnieuw scoort Poldernederlands voor alle groepen lager dan Standaardnederlands op de schalen *plat* – *ABN*, *afwijkend* – *normaal*, *lelijk* – *mooi* en *slordig* – *verzorgd*, zoals te zien is in Figuur 4. Bij jonge vrouwen zijn de verschillen wel erg klein. Op de schaal *niets voor mij* – *echt iets voor mij* scoort het Poldernederlands zelfs iets hoger in deze groep. Daarnaast wordt het Poldernederlands door alle groepen moderner gevonden dan Standaardnederlands.

Het feit dat de genoemde onderzoeken verschillen vinden in de beoordeling van Standaardnederlands en Poldernederlands, betekent dat deze bewust of onbewust anders worden waargenomen. Dat impliceert dat ze op dat moment als twee te onderscheiden variëteiten gezien kunnen worden.

Daarnaast suggereren de resultaten dat het Poldernederlands op dat moment ‘een rooskleurige toekomst’ (Van Bezooijen 2001) voorspeld kan worden: het wordt als modern gezien en door jonge vrouwen als meer ‘echt mijn ding’ dan Standaardnederlands. Het is nu de vraag of die rooskleurige toekomst heeft ingetreden en of de variëteiten nog wel als twee aparte

Figuur 4 Beoordelingen van het Standaardnederlands (), Poldernederlands (■), Randstedelijk Nederlands (●) en Amsterdams (▲) door jonge vrouwen (FY), oudere vrouwen (FO), jonge mannen (MY) en oudere mannen (MO) op de schalen plat – ABN, afwijkend – normaal, ouderwets – modern, lelijk – mooi, slordig – verzorgd en niets voor mij – echt iets voor mij (overgenomen uit Van Bezooijen & Van den Berg 2001: 9)*

variëteiten gezien kunnen worden. Het vervolg van dit artikel bespreekt of Poldernederlands überhaupt als variëteit herkend wordt en of er inderdaad nog sprake is van verschillen in attitudes ten opzichte van Poldernederlands en Standaardnederlands.

3 Pretest: verkenning van mogelijke sociale betekenissen van het Poldernederlands

3.1 Methode

3.1.1 Open vragen

Om inzicht te krijgen in de perceptie van Poldernederlands hebben we een *matched guise*-experiment uitgevoerd, voorafgegaan door een pretest ter verkenning van de mogelijke sociale betekenissen van het Poldernederlands. De pretest was een verkennende *matched guise*-test met open vragen om te achterhalen welke variabelen mogelijk relevant zouden kunnen zijn in de beoordeling van Poldernederlands. Hierop volgde de grootschaligere *matched guise*-test met gesloten vragen, waarin we de variabelen hebben opgenomen die uit de pretest naar voren waren gekomen. Daarnaast werd in beide gevallen de respondenten gevraagd de variëteit te benoemen waar ze naar luisterden; dit deden we om te zien of Poldernederlands werd herkend als Poldernederlands. De pretest bespreken we hieronder en het hoofdexperiment in paragraaf 4.

De methode van onze experimenten staat in een lange traditie van *matched guise*-experimenten (Lambert et al. 1960). Een dergelijk experiment houdt in dat één spreker stimuli insprekt in twee of meer verschillende talen of taalvariëteiten (de zogeheten '*guises*'). Deelnemers aan het experiment luisteren naar deze stimuli en wordt gevraagd hoe ze de spreker vinden klinken: bijvoorbeeld hoe vriendelijk, slim of succesvol. Omdat alle stimuli door dezelfde spreker uitgesproken worden, en alleen de taal of taalvariëteit verschilt, moeten verschillen in de beoordeling van de stimuli wel duiden op verschillen in de beoordeling van de talen of taalvariëteiten.

De beoordeling van de stimuli gebeurt doorgaans op vooraf bepaalde schalen. Meestal selecteert de onderzoeker zelf de variabelen, dat wil zeggen de vragen en/of schalen aan de hand waarvan de spreker beoordeeld wordt. Men baseert zich daarbij ofwel op het eigen inzicht ofwel op wat gebruikelijk is in het onderzoeksveld. Het uitgebreide spectrum aan gebruikte variabelen wordt door Zahn & Hopper (1985) gecondenseerd tot drie kern-dimensies: *superioriteit* (bijvoorbeeld intelligentie en status), *aantrekkelijkheid* (bijvoorbeeld vriendelijkheid en betrouwbaarheid) en *'dynamisme'* (bijvoorbeeld zelfvertrouwen en energiek zijn).

Hoewel deze drie dimensies in het meeste taalattitude-onderzoek relevant zijn gebleken, merken onder anderen Campbell-Kibler (2005) en Phrao et al. (2014) op dat de sociale betekenis van talige features buitengewoon complex kan zijn en niet zomaar altijd binnen deze kerndimensies

valt. Om er zeker van te zijn dat alle relevante sociale betekenissen in het experiment getest worden, zetten Campbell-Kibler (2005) en Pharao et al. (2014) een extra experiment op, waarin deelnemers ook gevraagd wordt de sprekers te beoordelen, maar dan aan de hand van open vragen. Pharao et al. (2014) vinden hierdoor bijvoorbeeld dat een verder voorin in de mond uitgesproken /s/ in het Deens van Kopenhagen gezien kan worden als ‘verwijfd’, ‘gay’, of ‘van de straat’ – en dat zijn duidelijk oordelen die buiten de genoemde drie kerndimensies vallen. Wij sluiten ons bij deze onderzoekers aan en hebben daarom eerst een pretest uitgevoerd om mogelijk relevante sociale betekenissen te vinden die we op basis van de literatuur of onze eigen intuïties niet gevonden zouden hebben.

Hoewel het aantal respondenten in de pretest relatief beperkt is, bespreken we deze toch vrij uitgebreid. We willen namelijk niet alleen de mogelijkheid onderzoeken dat er belangrijke verschillen zijn in de perceptie van Poldernederlands en Standaardnederlands, maar ook de mogelijkheid dat er *geen* verschillen zijn. Om hier zo sterk mogelijk bewijs voor te kunnen leveren is het belangrijk zoveel mogelijk sociale betekenissen en attitudes in kaart te brengen. We willen vermijden dat een gebrek aan gevonden verschillen simpelweg betekent dat er niet naar de juiste betekenissen en attitudes gevraagd is.

3.1.2 Opzet

Het verkennende onderzoek bestond uit een enquête met open vragen die via Twitter en Facebook werd verspreid. Zeventien deelnemers beantwoordden vragen over hun eerste indruk van 2 verschillende sprekers in een aantal geluidsfragmenten die ofwel alleen de Standaardnederlandse uitspraak van /ɛi/ bevatte ([ɛi]), ofwel alleen de Poldernederlandse uitspraak [ai], of helemaal geen voorkomens van /ɛi/. Daarna werd gevraagd wat ze van het taalgebruik en bovendien wat ze specifiek van de /ɛi/-klank van een van de sprekers vonden.

De deelnemers waren grotendeels jong en hoger opgeleid maar divers op het gebied van gender, geboorteplaats en woonplaats, zoals is samengevat in Tabel 1.

3.1.3 Geluidsopnames

Het was aanzienlijk moeilijker dan verwacht om sprekers te vinden die zowel een Poldernederlandse [ai] als een Standaardnederlandse [ɛi] konden inspreken. We hebben 11 sprekers hierover geïnterviewd en, vaak na expliciete articulatorische instructie, opgenomen. Desondanks bleken er slechts 3 in staat om de Standaardnederlandse [ɛi] te produceren, en van deze 3

Tabel 1 Sociale kenmerken van de luisteraars van de pretest

Gender			Leeftijd			Opleidingsniveau		
Man	10	59%	18 – 24	9	53%	Universiteit	12	71%
Vrouw	6	35%	25 – 34	5	29%	HBO	3	18%
Non-binair	1	6%	35 – 44	3	18%	MBO	1	6%
						Middelbare school	1	6%
Totaal	17	100%	Totaal	17	100%	Totaal	17	100%
Huidige woonplaats			Woonplaats tijdens jeugd			Nederlands gestudeerd		
Stad Z.-Holland	5	29%	Stad Z.-Holland	5	29%	Nee	14	82%
Stad N.-Holland	4	24%	Stad N.-Holland	2	12%	Ja	3	18%
Stad Utrecht	2	12%	Stad N.-Brabant	1	6%			
Stad Groningen	1	6%	Stad Gelderland	1	6%			
Stad Overijssel	1	6%	Stad Friesland	1	6%			
Stad N.-Brabant	1	6%	Stad buiten NL	1	6%			
Stad buiten NL	1	6%	Dorp Z.-Holland	1	6%			
Dorp Utrecht	1	6%	Dorp Utrecht	1	6%			
Dorp Z.-Holland	1	6%	Dorp Limburg	1	6%			
			Dorp Groningen	1	6%			
			Dorp Gelderland	1	6%			
			Dorp Friesland	1	6%			
Totaal	17	100%	Totaal	17	100%	Totaal	17	100%

was er 1 niet in staat om de Poldernederlandse variant te produceren. De andere sprekers bleken zelfs na onze uitgebreide instructies niet goed in staat om iets anders dan [ai] te produceren; sommige produceerden na instructie opmerkelijk genoeg een klank die leek op [œy], waarbij de articulatie van de onset wel enigszins naar achteren verschuift, maar niet naar beneden.

Om deze redenen werden naast de twee spreeksters die zowel [ei] als [ai] produceerden, ook de ene spreker die alleen [ei] gebruikte alsmede een van de [ai]-sprekers geïnterviewd en opgenomen. Voor de laatste twee sprekers was dit de enige uitspraakvariant die ze (konden) produceerden, terwijl de eerste spreekster in haar eigen natuurlijke taalgebruik zowel [ei] als [ai] produceerde en de tweede spreekster normaalgesproken [ei] produceerde maar ook zonder uitgebreide instructie op een natuurlijke manier [ai] produceerde. De sprekers praatten tussen de 5 en 15 minuten over een zelf gekozen onderwerp – voor de vier verschillende sprekers waren dat in de tuin werken, een film bekijken, vakantie plannen, en een bedrijf runnen. Hieruit werden per spreker twee geluidsfragmenten van 20 à 30 seconden samengesteld, met achter elkaar geplakte zinnen en zinsdelen (die niet noodzakelijk met elkaar verband hielden), waarin een aantal keer

een woord met een /ei/-klank voorkwam. Hoewel de fragmenten hierdoor minder samenhangend waren, en het daardoor mogelijk duidelijk werd dat er iets ‘geks’ aan de hand was met de fragmenten, was het grote voordeel hiervan dat het mogelijk was een relatief hoog aantal voorkomens van de juiste variant van /ei/ in een kort fragment samen te brengen.

Voor de twee sprekers met zowel een [ei] als een [ai] bevatte de ene *guise* alleen voorkomens van de Standaardnederlandse [ei] en de andere alleen voorkomens van de Poldernederlandse [ai], om zo de reacties op beide te kunnen vergelijken. Daarnaast werden ook van elk geluidsfragment alle woorden met /ei/ gekopieerd in een apart geluidsfragment (en drie keer herhaald) om specifiek naar oordelen over de klank zelf te kunnen vragen. Voor de spreker met uitsluitend [ei] bevatte het eerste fragment een aantal voorkomens van [ei] en het andere geen enkele /ei/-klank, en vice versa voor de spreker met uitsluitend [ai]. Hierdoor was het mogelijk om te zien welk effect de aanwezigheid van [ei]-realisaties dan wel [ai]-realisaties had ten opzichte van de afwezigheid ervan. In Tabel 2 zijn de kenmerken van de sprekers en hun *guises* samengevat.

Tabel 2 De eigenschappen van de opgenomen sprekers (SN = Standaardnederlands, PN = Poldernederlands)

	Gender	Leeftijd	Geboorteplaats	Woonplaats	Guise 1	Guise 2
<i>Spreker 1</i>	Vrouw	50-59	Stad Drenthe	Stad Utrecht	SN [ei]	PN [ai]
<i>Spreker 2</i>	Vrouw	20-29	Stad Z.-Holland	Stad N.-Holland	SN [ei]	PN [ai]
<i>Spreker 3</i>	Man	20-29	Stad Z.-Holland	Stad Groningen	Geen /ei/	PN [ai]
<i>Spreker 4</i>	Man	20-29	Stad Z.-Holland	Stad Z.-Holland	SN [ei]	Geen /ei/

De opzet van de pretest – en later het hoofdexperiment – is *between-subjects*: de gematchte *guises* worden beoordeeld door twee verschillende groepen luisteraars. Iedere luisteraar hoort per spreker één *guise* en in totaal twee sprekers. Zowel een *between-subjects*-opzet als het alternatief, een *within-subjects*-opzet, is gebruikelijk in *matched guise*-experimenten (zie bijvoorbeeld Campbell-Kibler 2005 en Villarreal 2018 voor *between subjects*, en Walker et al. 2014 en Tamminga 2017 voor *within subjects*). De *within-subjects*-opzet heeft als voordeel dat er geen variatie is op basis van verschillen tussen luisteraars (omdat beide *guises* door iedere spreker worden beoordeeld). Het nadeel hiervan is echter dat er een risico is dat luisteraars de sprekers bewust of onbewust herkennen. Om dit risico te verkleinen is het bovendien nodig om fillers in het experiment te voegen, om luisteraars af te leiden en de gematchte *guises* niet te dicht na elkaar te laten horen. Deze aanpak maakt een experiment aanzienlijk langer en daarmee ongeschikt voor ons: zowel de pretest als

het hoofdexperiment werd online aangeboden, wat een kortere spanningsboog vergt, zodat respondenten niet halverwege het experiment ophouden. Bovendien waren beide experimenten toch al aan de lange kant vanwege de open vragen (in het geval van de pretest) en het grote aantal likertschalen (in het geval van het hoofdexperiment). De *between-subjects* opzet in onze experimenten voorkwam herkenningseffecten en hield de experimenten kort genoeg om online aangeboden te kunnen worden.

3.1.4 Procedure

De *guises* werden op vier verschillende manieren gecombineerd in de enquête, zodat iedere luisteraar zowel een vrouw als een man hoorde en nooit twee keer een *guise* met [ɛi] of twee keer een *guise* met [ai]. De eerste *guise* die de luisteraars te horen kregen, was een van de 20-30 seconden durende fragmenten van de vrouwelijke spreeksters, ofwel uitsluitend met [ɛi] ofwel uitsluitend met [ai]. De luisteraars werden om een reactie gevraagd: wat was hun eerste indruk van de spreker? Daarna kregen ze de vraag nog eens naar het fragment te luisteren en op te schrijven wat ze dachten van het taalgebruik van de spreker, waar in Nederland op die manier gesproken werd, welke mensen zo praatten en of dit taalgebruik een naam had. Dankzij deze volgorde bleef het zo lang mogelijk onduidelijk dat het in dit experiment om het taalgebruik van de sprekers ging.

Vervolgens kregen de luisteraars een tweede *guise* te horen: dit keer een van de mannen, waarvan het geluidsfragment ofwel voorkomens van [ai] of [ɛi] bevatte, ofwel geen van beide. Hierbij werden dezelfde vragen gesteld. Vervolgens werd de compilatie van uitgelichte /ɛi/-klanken uit de eerste *guise* afgespeeld, en werd aan de luisteraars gevraagd wat ze van die klank vonden, waar in Nederland de klank zo werd uitgesproken, welke mensen zo hun /ɛi/-uitspraken, en of een dergelijke uitspraak een naam had. De fragmenten met de uitgelichte /ɛi/-klanken van de eerste sprekers werden pas na de beoordeling van de tweede spreker aangeboden zodat het de luisteraars op dat punt nog niet duidelijk was dat het om de /ɛi/-klank ging. De opzet is weergegeven in Tabel 3. Alle versies werden door minstens 4 luisteraars ingevuld.

Tabel 3 Verloop en versies van de pretest

	Eerste guise	Tweede guise	Fragment uitgelichte /ɛi/-klanken uit eerste guise
Versie A	Spreker 1 [ɛi]	Spreker 3 [ai]	Spreker 1 [ɛi]
Versie B	Spreker 1 [ai]	Spreker 3 (geen /ɛi/)	Spreker 1 [ai]
Versie C	Spreker 2 [ɛi]	Spreker 4 (geen /ɛi/)	Spreker 2 [ɛi]
Versie D	Spreker 2 [ai]	Spreker 4 [ɛi]	Spreker 2 [ai]

3.1.5 Codering van de antwoorden

De open vragen van de pretest leverden buitengewoon gedetailleerde data op, die minimaal gestuurd waren: luisteraars konden vrijelijk hun oordelen opschrijven. Dit leidde tot een gebrek aan systematische structuur en overzichtelijkheid in de antwoorden. We hebben de gegeven antwoorden daarom gecodeerd op inhoud (zie ook Pharao et al. 2014). Hierdoor was het mogelijk om verschillende antwoorden (bijv. ‘Beetje bekakt’, ‘Geaffecteerd als ik op het beetje bekakte let’, en ‘Maar als ik beter luister klinkt er ook heel lichtelijk iets bekakts in’) te groeperen en te kwantificeren (drie keer *bekakt*). Daarnaast maakte de codering het uiteraard mogelijk om opmerkingen buiten beschouwing te laten die niet met de /ei/-klank van doen hebben (bijv. ‘Ik hoor een harde g, geen geknauw, lange klinkers of kenmerkende ‘l’-klanken’ of ‘Eitje knakken is een uitdrukking die ik niet ken, klinkt populair’).

In een eerste codeerronde werden alle antwoorden gefilterd op relevantie en verkort tot antwoorden in telegramstijl. In een tweede codeerronde werden die verder geabstraheerd tot kwantificeerbare codes. Als een antwoord zo’n code meerdere keren bevatte, werd die ook meerdere keren geteld. Tabel 4 laat hiervan drie voorbeelden zien. Zoals in het eerste voorbeeld te zien is, zijn opmerkingen over niet-relevante talige kenmerken weggelaten (‘kleine woordenschat’). Het tweede voorbeeld laat zien

Tabel 4 Voorbeelden van coderingsproces

Oorspronkelijke tekst	Eerste codering	Tweede codering
‘Vrij onzeker, kleine woordenschat, vaak ‘zeg maar’ of ‘eeh...’. Is vrij jong en heeft geen achtergrond in het recenseren van films of verhalen’	Vrij onzeker Vrij jong	Onzeker Jong
‘Goois, blond, hockey, wit’	Goois Blonde hockeyster ² Wit	Bekakt Bekakt Wit
‘Het is zo’n iemand die met kerst vrijwillig tiramisu voor de hele familie maakt.’	Huiselijk Familiemens Houdt van feestdagen Gezellig Truttig	Huiselijk Gezellig Truttig

2 Blond zijn is op zichzelf natuurlijk niet bekakt, maar het stereotype van de blonde hockeyster is dat wel, vandaar dat de twee hier gecombineerd zijn tot één code.

dat twee verschillende manieren om een vergelijkbaar idee over te brengen ('Goois' en 'blond, hockey') ook gekwantificeerd zijn als dezelfde code (bekakt). Het laatste voorbeeld laat zien hoe lastig het soms was om de indrukken van de deelnemers te kwantificeren: de oorspronkelijke tekst is buitengewoon impressionistisch en vergt enige interpretatie. In dit soort gevallen werd eerst een vrij groot aantal aspecten van de interpretatie gecodeerd. In de tweede coderingsronde werd overlappende informatie samengevoegd; in het voorbeeld zijn 'famieliemens' en 'houdt van feestdagen' geïnterpreteerd als overlappend met 'huiselijk'. Overlappende informatie werd in dit geval niet twee keer geteld, tenzij die ook dubbel in de oorspronkelijke tekst terug te vinden was (zodat de sterkte van de betekenis meegenomen kon worden in de analyse).

3.2 Resultaten

De antwoorden die in de pretest gegeven werden, strookten niet altijd met de verwachtingen in de literatuur. Stroops (2010: 163) ideeën dat het Poldernederlands een vrouwentaal zou zijn, niet-stedelijk, of vulgair, of dat het een variëteit voor de culturele elite zou zijn, lijken niet als perceptuele patronen voor te komen in de antwoorden van de participanten. Wat wel naar voren komt, zijn associaties met solidariteit of met juist niet elitair zijn. Voor zowel Spreker 1 als Spreker 2 gold dat ze beiden vaker als bekakt werden omschreven in de Standaardnederlandse *guise*.

Om te bepalen welke opmerkingen uit de data relevant zouden kunnen zijn voor het vervolg van ons onderzoek, hebben we de frequentie van de gecodeerde opmerkingen in de verschillende *guises* vergeleken per spreker. Verschillen werden als relevant aangemerkt als een code uit de tweede coderingsronde (zie Tabel 4 hierboven) op zijn minst twee keer voorkwam bij een van de *guises* en als het verschil tussen beide groter was dan 5 procentpunt.

Nemen we de opmerkingen over Spreker 1 als voorbeeld (te zien in Tabel 5), dan is te zien dat de code 'buiten de Randstad' en 'gereserveerd' veel voorkomen, maar ongeveer even veel voor beide *guises*. Grotere verschillen zijn te vinden voor de codes 'bekakt' (drie keer genoemd voor de Standaardnederlandse *guise* en nooit voor de Poldernederlandse), 'huiselijk' (vier keer voor PN, nooit voor SN) en 'truttig' (drie keer voor PN, nooit voor SN). Dit zijn de variabelen die als relevant zijn bestempeld voor het vervolg van het onderzoek.

Eenzelfde procedure hebben we bewandeld voor de andere sprekers. De uitkomsten zijn samengevat in Tabel 6. Voor Spreker 2 gold ook dat zij met een Standaardnederlandse [ei] als bekakter werd gezien dan met een

Tabel 5 Frequentie van gecodeerde reacties op de Standaardnederlandse en Poldernederlandse *guise* van Spreker 1. Codes die meer dan een keer voorkwamen en meer dan vijf procentpunt verschilden tussen de *guises* zijn onderstreept.

Spreker 1					
<i>Standaardnederlands [ei]</i>	<i>N</i>	<i>Percentage</i>	<i>Poldernederlands [ai]</i>	<i>N</i>	<i>Percentage</i>
Buiten de Randstad	3	15,8%	Buiten de Ranstad	5	14,3%
Bekakt	3	15,8%	Gereserveerd	5	14,3%
Middelbare leeftijd	2	10,5%	<u>Huiselijk</u>	4	11,4%
Gereserveerd	2	10,5%	Vriendelijk	3	8,6%
Verstrooid	1	5,3%	<u>Truttig</u>	3	8,6%
Alternatief	1	5,3%	Alternatief	2	5,7%
Chic	1	5,3%	Middelbare leeftijd	2	5,7%
Beschaafd	1	5,3%	Neutraal	2	5,7%
Gedecideerd	1	5,3%	Accent	1	2,9%
Vriendelijk	1	5,3%	Saai	1	2,9%
Hoogopgeleid	1	5,3%	Voorzichtig	1	2,9%
Niet heel rijk	1	5,3%	<i>Casual</i>	1	2,9%
Rijk	1	5,3%	Suf	1	2,9%
			Laagopgeleid	1	2,9%
			Middenklasse	1	2,9%
			'Middel opgeleid'	1	2,9%
			Standaard	1	2,9%
Totaal	19	100,0%	Totaal	35	100,0%

Tabel 6 Samenvatting van grootste verschillen in gecodeerde reacties op de verschillende *guises* van alle vier de sprekers.

	Standaardnederlands	Poldernederlands
Spreker 1	Bekakt	Huiselijk Truttig
Spreker 2	Bekakt Student	Gemiddeld Marketing Niet intelligent Gezellig
Spreker 3		Nonchalant Hoogopgeleid Wil cool overkomen Jong
Spreker 4	Intelligent Jong	

Poldernederlandse [ai]. Daarnaast werd ze in de [ɛi]-*guise* vaker als student gekarakteriseerd. Met een Poldernederlandse [ai] werd ze vaker als ‘gemiddeld’ aangemerkt, als ‘marketing type’ en als ‘gezellig’ en ‘niet zo intelligent’. Spreker 3 werd vaker als ‘nonchalant’, ‘jong’ en ‘hoogopgeleid’ aangemerkt voor de *guise* met de Poldernederlandse [ai]; over die *guise* werd bovendien vaker gezegd dat het leek alsof hij cool wilde overkomen. Spreker 4 werd vaker als ‘intelligent’ en ‘jong’ gezien in de *guise* met de Standaardnederlandse [ɛi] dan in die zonder /ɛi/.

Naast de vragen over de geluidsfragmenten als geheel kregen de luisteraars in het experiment ook de opdracht om specifiek naar de /ɛi/-klank van Spreker 1 of 2 te luisteren, waarbij alle woorden met die klank uit de eerdere *guise* achter elkaar waren geplakt. Hiermee wisten de deelnemers aan het experiment zich minder raad. De meest voorkomende antwoorden waren ‘geen idee’ en ‘neutraal’ (bij elkaar 15 van de 27 gecodeerde antwoorden voor Spreker 1 en 13 van de 26 voor Spreker 2). De Standaardnederlandse [ɛi] werd bij Spreker 1 als hoger opgeleid gezien, maar verder waren de enige verschillen dat sommige *guises* vaker als ‘neutraal’ werden gezien of dat luisteraars ‘geen idee’ hadden in het geval van de Standaardnederlandse *guises*.

4 Het hoofdexperiment: een kwantitatieve *matched guise*-test met gesloten vragen

4.1 Methode

4.1.1 Gesloten vragen

Het hoofdexperiment in dit onderzoek was een grootschaligere *matched guise*-test met gesloten vragen. Hieronder bespreken we de methode van dit experiment, met speciale aandacht voor de in de pretest naar voren gekomen variabelen.

Net als de eerste enquête werd ook deze verspreid via Twitter en Facebook, maar op grotere schaal. In totaal vulden 149 respondenten de enquête in, waarvan er 19 aangaven dat ze op zijn minst een van de sprekers dachten te herkennen. Deze 19 respondenten werden hierna buiten beschouwing gelaten. De overgebleven 130 respondenten waren zo verdeeld dat iedere versie door 31 tot 35 mensen was ingevuld. Het sociale profiel van de respondenten is in Tabel 8 samengevat. Opnieuw waren de meeste deelnemers jong en hoogopgeleid maar divers op het gebied van gender, geboorteplaats en woonplaats.

Tabel 8 Sociale kenmerken van de luisteraars van het hoofdexperiment

Gender			Leeftijd			Opleidingsniveau		
Vrouw	74	57%	18 – 24	64	49%	Universiteit	87	67%
Man	52	40%	25 – 34	37	29%	HBO	31	24%
Non-binair	4	3%	35 – 44	13	10%	MBO	8	6%
			45 – 54	7	5%	Middelbare	4	3%
			55 – 64	6	5%	school		
			65 – 74	3	2%			
Totaal	130	100%	Totaal	130	100%	Totaal	130	100%
Huidige woonplaats			Woonplaats tijdens jeugd			Nederlands gestudeerd		
Stad Z.-Holland	46	35%	Stad Z.-Holland	35	27%	Nee	116	89%
Stad N.-Holland	31	24%	Dorp Z.-Holland	16	12%	Ja	14	11%
Dorp Z.-Holland	8	6%	Stad N.-Holland	12	9%			
Stad Utrecht	7	5%	Dorp Overijssel	9	7%			
Dorp Overijssel	6	5%	Stad N.-Brabant	7	5%			
Stad buiten NL	6	5%	Anders (steden)	28	22%			
Anders (steden)	16	12%	Anders (dorpen)	23	18%			
Anders (dorpen)	10	8%						
Totaal	130	100%	Totaal	130	100%	Totaal	130	100%

In deze enquête werden dezelfde geluidsopnames gebruikt als in de pretest. Ook waren de vier versies weer op dezelfde manier opgebouwd: eerst een vrouwenstem (Spreker 1 of 2) dan een mannenstem (Spreker 3 of 4), en dan de uitgelichte woorden met /ei/-klank uit het fragment met de vrouwenstem. De vrouwen- en de mannenstem hadden nooit dezelfde /ei/-klank.

Dit keer werd de respondenten gevraagd de sprekers in te schatten op een aantal schalen, en daarna specifiek de /ei/-klank van de vrouwenstem. Deze schalen waren gebaseerd op de resultaten van de pretest en werden aangevuld op basis van de literatuur over het Poldernederlands en ander attitudeonderzoek. Hoewel de respondenten in de pretest niet heel goed leken te weten wat ze met de vraag over de specifieke /ei/-klanken vonden, werd hier toch wederom naar gevraagd, omdat dit misschien oorspronkelijk veroorzaakt was doordat het een open vraag was. De gesloten vragen (bijvoorbeeld: klinkt dit ‘bekakt’?) zouden dit concreter en makkelijker kunnen maken.

De in de pretest gevonden variabelen werden gepresenteerd in de vorm van zevenpuntslikertschalen. De respondenten werd gevraagd aan te geven in hoeverre ze het eens waren met de volgende stellingen:

- Ze(/hij) klinkt bekakt
- Ze(/hij) klinkt als een student

- Ze(/hij) klinkt gezellig
- Ze(/hij) klinkt truttig
- Ze(/hij) klinkt hoogopgeleid
- Ze(/hij) klinkt als iemand die iets met marketing doet
- Ze(/hij) klinkt nonchalant
- Ze(/hij) klinkt alsof ze(/hij) cool wil overkomen

Hieraan werd de stelling ‘Ze(/hij) klinkt zelfverzekerd’ toegevoegd om ook de derde kerndimensie van Zahn & Hopper (1985) opgenomen te hebben. De in de pretest naar voren gekomen variabele van leeftijd werd getest door te vragen hoe oud de respondenten dachten dat de sprekers waren (op een schaal van 1-100).

Om de resultaten van dit onderzoek ook met de resultaten van Van Bezooijen & Van den Berg (2001) te kunnen vergelijken werden ook de bipolaire zevenpuntsschalen uit hun onderzoek toegevoegd, met de vraag ‘Hoe vind je verder dat de spre(e)k(st)er praat?’:

- Met een accent – ABN
- Afwijkend – normaal
- Ouderwets – modern
- Lelijk – mooi
- Slordig – Netjes
- Het is niet mijn ding – het is echt mijn ding

Hieraan werd ook de schaal ‘mannelijk – vrouwelijk’ toegevoegd en de vraag ‘wie denk je dat deze manier van praten meer gebruiken, mannen of vrouwen?’, zodat ook getest werd of er associaties met gender waren – wat zou kloppen met Stroops (1998, 1999, 2010) ideeën. Daarnaast werd gevraagd of de gehoorde manier van spreken een naam had, en zo ja, welke.³

Dezelfde vragen werden ook gesteld over het geluidsfragment met de uitgelichte /ei/-woorden. Hierbij werden de vragen soms aangepast (‘Deze *ij* klinkt als een student’ werd ‘deze *ij* klinkt studentikoos’, et cetera), en de vraag over leeftijd (‘hoe oud klinkt deze *ij*?’) werd weggelaten.

3 De luisteraars is ook gevraagd de sprekers te lokaliseren. Ze konden met de cursor op een kaart van Nederland een locatie aanklikken die met de regionale afkomst van de spreker zou overeenkomen. Deze muisklikken zijn verwerkt op zogenaamde ‘heat maps’. De resultaten gaven geen overtuigende of bijzondere verschillen weer. Om deze reden zie we af van verdere bespreking.

4.1.2 Statistische bewerking

Het grote aantal respondenten in de enquête met gesloten vragen maakte het mogelijk statistische tests uit te voeren: zogenaamde *independent samples t-tests* voor de verschillen in beoordelingen op alle zevenpuntsschalen en voor de geschatte leeftijd van de sprekers. Deze independent samples t-tests kunnen gebruikt worden om erachter te komen of twee groepen van elkaar verschillen (bijv. de respondenten die de Poldernederlandse *guise* van Spreker 1 hoorden, schatten haar gezelliger in dan de mensen die de Standaardnederlandse *guise* te horen kregen). Independent samples t-tests testen hoe onwaarschijnlijk het is dat, op basis van de gegeven data, twee groepen hetzelfde zijn (de ‘nulhypothese’). Als die kans kleiner is dan 5% ($p < 0.05$) nemen we aan dat dit zo onwaarschijnlijk is dat we de nulhypothese moeten verwerpen, en aan moeten nemen dat er wel een verschil is (de ‘alternatieve hypothese’).

Deze manier van testen gaat echter niet na hoe onwaarschijnlijk het is dat twee groepen verschillend zijn (en dat de nulhypothese wél waar is), terwijl ook die informatie erg nuttig kan zijn en statistisch bewijs kan vergen. Dat is ook in deze studie het geval: uit de resultaten zal hieronder blijken dat het een serieuze mogelijkheid is dat de Poldernederlandse /ei/ zo normaal is geworden dat die niet wordt opgemerkt. In dat geval is er statistisch bewijs nodig dat twee groepen (de twee groepen die naar de verschillende *guises* van dezelfde spreker hebben geluisterd) statistisch gezien juist wel hetzelfde scoren.

Om dit te kunnen doen, werd Bayesiaanse statistiek gebruikt (zie bijvoorbeeld Wagenmakers 2007, Jarosz & Wiley 2014, en Lee & Wagenmakers 2014). In plaats van een p -waarde wordt hier een zogeheten ‘Bayes-factor’ berekend: deze ratio vergelijkt de kans dat de nulhypothese (groep A = groep B) waar is met de kans dat de alternatieve hypothese (groep A $\neq$ groep B) waar is. Jarosz & Wiley (2014: 3) geven het als volgt schematisch weer. BF_{10} staat hier voor de Bayes-factor, H_0 voor nulhypothese en H_1 voor de alternatieve hypothese.

$$BF_{10} = \frac{\text{Kans op de gegeven data als } H_1 \text{ waar is}}{\text{Kans op de gegeven data als } H_0 \text{ waar is}}$$

De Bayes-factor geeft dus aan hoeveel waarschijnlijker het is dat twee groepen van elkaar verschillen dan dat ze niet verschillen. Een BF_{10} van 5 betekent dat de kans 5 keer zo groot is dat de groepen echt van elkaar verschillen, en een BF_{10} van 1/5 betekent dat de kans 5 keer zo groot is dat de groepen niet van elkaar verschillen. Omdat Bayes-factoren niet zo vaak

worden gebruikt als p -waardes is hun praktische betekenis wellicht niet onmiddellijk duidelijk. Lee & Wagenmakers (2014) suggereren de schaal in Tabel 9. Deze nemen wij over.

Tabel 9 Verbale labels voor H_1 voor uiteenlopende waarden van BF_{10} (Lee en Wagenmakers: 2014)

BF_{10}	Label
> 100	Extreem sterk bewijs voor H_1
$30 - 100$	Erg sterk bewijs voor H_1
$10 - 30$	Sterk bewijs voor H_1
$3 - 10$	Matig bewijs voor H_1
$1 - 3$	Anekdotisch bewijs voor H_1
1	Geen bewijs
$1/3 - 1$	Anekdotisch bewijs voor H_0
$1/3 - 1/10$	Matig bewijs voor H_0
$1/10 - 1/30$	Sterk bewijs voor H_0
$1/30 - 1/100$	Erg sterk bewijs voor H_0
$< 1/100$	Extreem sterk bewijs voor H_0

Hoewel het grote aantal vragen en schalen in het hoofdexperiment zich in principe leent voor een zogeheten factoranalyse, hebben we ervoor gekozen om die niet toe te passen. In deze studie zijn we namelijk niet geïnteresseerd in de factoren die aan de beoordelingen van de verschillende stellingen ten grondslag liggen, maar willen we per stelling te weten komen of er specifieke verschillen zijn tussen de Poldernederlandse en de Standaardnederlandse *guise*.

4.2 Resultaten

Het hoofdexperiment stelt ons in staat sterkere claims te maken met betrekking tot de herkenning van het Poldernederlands en de sociale betekenis ervan. Niet-neerlandici herkenden de variëteit niet en zouden ook niet weten hoe die zou heten. Daarnaast werd duidelijk dat de variëteiten waarschijnlijk niet als verschillend worden gezien: de data vertoonden slechts een paar significante verschillen in de beoordeling van de verschillende *guises* in de evaluatieve schalen, terwijl Bayes-factoren juist aantonen dat er vooral bewijs was voor nul-hypotheses.

4.2.1 Herkenning

Het gebruik van de term *Poldernederlands* was zeer zeldzaam in de reacties van de luisteraars op de *guises*. In totaal werd de term door 5 respondenten

gebruikt. 4 hiervan hadden aangegeven Nederlands gestudeerd te hebben. Een van deze respondenten gebruikte de term zelfs verkeerd, namelijk voor de Standaardnederlandse guise van Spreker 1. Een andere respondent gebruikte de term om te zeggen dat de Standaardnederlandse *guise* van Spreker 2 géén Poldernederlands was. Weer een ander schreef dat de Poldernederlandse [ai] van Spreker 1 Poldernederlands was en voegde daaraan toe ‘maar tegenwoordig praat iedereen zo’.

4.2.2 Evaluatieve schalen

De verschillen tussen de evaluaties van Poldernederlandse en Standaardnederlandse *guises* waren zeer klein. Van de 106 schalen (18 per spreker, 17 per /ei/-klank) verschilden er maar 7 significant (independent samples t-testen).⁴ Geen van de gevonden verschillen waren bij meer dan één spreker te vinden. De schalen die wel significante verschillen vertonen, zijn samengevat in Tabel 10.

Tabel 10 Evaluatieve schalen met significant verschillende beoordelingen voor de gematchte *guises*, met gemiddelde beoordelingen en standaarddeviaties per *guise*, en de uitkomsten van de independent samples t-testen

Spreker	Schaal	Gem.	SD	Gem.	SD	t	df	p
	<i>De ij klinkt. . .</i>	<i>Standaardnederlands</i>		<i>Poldernederlands</i>				
1	Alsof de spreekster cool wil overkomen	2,25	1,22	3,10	1,22	-2,76	61	0,008
	<i>De spreker klinkt. . .</i>	<i>Guise zonder /ei/</i>		<i>Poldernederlands</i>				
3	Gezellig	2,84	1,27	3,97	1,20	3,63	61	< 0,001
3	Niet mijn ding – echt mijn ding	2,58	1,23	3,59	1,27	3,22	61	0,002
3	Zelfverzekerd	3,77	1,31	4,75	1,41	2,84	61	0,006
3	Lelijk – mooi	2,74	1,06	3,38	1,39	2,03	61	0,047
	<i>De spreker klinkt. . .</i>	<i>Standaardnederlands</i>		<i>Guise zonder /ei/</i>				
4	Als iemand die iets met marketing doet	5,80	1,21	4,38	1,50	-4,30	65	< 0,001
4	Ouderwets – modern	5,40	1,04	4,81	1,20	-2,15	65	0,035

4 Omdat dezelfde afhankelijke variabele 6 keer los van elkaar getest werd (4 sprekers en de twee geïsoleerde /ei/-klanken van Spreker 1 en 2) is het te verdedigen om een Bonferroni-correctie toe te passen op de p-waardes: in dat geval zijn alleen de variabelen significant waarvan de t-test een p-waarde heeft van minder dan 0,0083. De lelijk-mooischaal voor Spreker 3 is dan niet meer significant, net zoals de ouderwets-modernschaal voor Spreker 4. Toch willen we voorzichtig zijn met de Bonferronicorrecties, omdat die vaak te conservatief zijn (zie bijvoorbeeld Perneger 1998). Dat is juist in ons onderzoek een probleem, omdat we claimen dat er waarschijnlijk geen verschillen zijn en een conservatieve Bonferronicorrectie dat makkelijker maakt dan te verantwoorden valt.

De vrouwelijke sprekers werden nooit verschillend beoordeeld voor de twee verschillende *guises*. Het enige significante verschil was te vinden tussen de beoordelingen van de /ei/-klank van Spreker 1. Luisteraars waren het hier meer eens met de stelling ‘deze ij klinkt alsof de spreker cool wil overkomen’ als ze naar de Poldernederlandse *guise* hadden geluisterd dan wanneer ze naar de Standaardnederlandse *guise* hadden geluisterd ($t(61) = -2,76, p = 0,008$). In beide gevallen lagen de scores nog steeds lager dan 4 (neutraal op de schaal van 1 tot 7).

Spreker 3 had meer significant verschillende schalen. Zijn Poldernederlandse *guise* werd als gezelliger ($t(61) = 3,63, p < 0,001$), meer ‘echt mijn ding’ ($t(61) = 3,22, p = 0,002$), zelfverzekerder ($t(61) = 2,84, p < 0,006$) en mooier ($t(61) = 2,03, p < 0,047$) gezien dan de *guise* zonder /ei/-klank. Spreker 4 werd in de Standaardnederlandse *guise* als moderner ($t(65) = -2,15, p < 0,035$) en meer ‘als iemand die iets met marketing doet’ ($t(65) = -4,30, p < 0,001$) gezien dan in de *guise* zonder /ei/-klank.

Deze resultaten zijn om een aantal redenen opmerkelijk. Allereerst is het opvallend dat geen van de resultaten terug te vinden is bij meerdere sprekers. Zo wordt de Poldernederlandse *guise* van Spreker 3 bijvoorbeeld significant gezelliger gevonden, terwijl dat niet het geval is voor Spreker 1 (Gemiddelde_{Standaard} = 4,16, Gemiddelde_{Polder} = 4,36, $t(61) = -0,61, p = 0,54$) en al helemaal niet voor Spreker 2, voor wie de Standaardnederlandse *guise* juist een hogere score heeft (Gemiddelde_{Standaard} = 4,88, Gemiddelde_{Polder} = 4,54, $t(65) = 1,15, p = 0,25$). Daarnaast valt het aantal significante verschillen zeer laag uit in vergelijking met het grote aantal verschillen dat getest is; het ging immers om niet minder dan 106 schalen. Om die reden is het een serieuze mogelijkheid dat Poldernederlands en Standaardnederlands niet verschillen in hoe ze worden gezien en beoordeeld.

Om voor die claim bewijs te kunnen leveren werden Bayesiaanse independent samples t-testen uitgevoerd (zie paragraaf 4.1.2). Deze testen lieten zien dat er voor veel schalen juist statistisch bewijs was dat twee matched *guises* hetzelfde werden beoordeeld, zoals te zien is in Tabel 11. Van de 72 Bayesfactoren geven er 63 aan dat de kans dat de nulhypothese (geen verschil) waar is, groter is dan de kans dat de alternatieve hypothese (wel verschil) waar is ($BF_{10} < 1$; zie Tabel 9 in 4.1.2 voor de interpretatie van Bayesfactoren). In 28 van de gevallen gaat het om meer dan anekdotisch bewijs voor de nulhypothese ($BF_{10} < 1/3$). Deze zijn onderstreept in Tabel 11. Slechts 9 Bayesfactoren geven aan dat de kans dat de alternatieve hypothese waar is, groter is dan de kans dat de nulhypothese waar is ($BF_{10} > 1$) en slechts 4 dat er meer dan anekdotisch bewijs is voor de alternatieve hypothese ($BF_{10} > 3$). Om deze 4 staat een hokje in Tabel 11.

Tabel 11 Bayesfactoren voor Bayesiaanse independent samples t-testen van het verschil tussen de beoordeling van de gematchte *guises* voor alle vier de sprekers en alle evaluatieve schalen. Bayesfactoren hoger dan 3 staan in een hokje en Bayesfactoren lager dan 1/3 zijn onderstreept.

Evaluatieve schaal	Spreker 1		Spreker 2		Spreker 3		Spreker 4	
	<i>BF</i> ₁₀	error %	<i>BF</i> ₁₀	error %	<i>BF</i> ₁₀	error %	<i>BF</i> ₁₀	error %
Bekakt	0,34	7,91e-6	0,40	1,89e-5	0,69	5,39e-5	0,39	2,11e-5
Student	<u>0,27</u>	1,53e-5	<u>0,30</u>	4,51e-5	0,35	6,35e-6	0,78	3,52e-5
Gezellig	<u>0,30</u>	1,23e-5	0,44	1,06e-5	48,62	2,55e-8	0,47	6,57e-6
Truttig	<u>0,26</u>	1,54e-5	0,40	1,98e-5	0,51	2,35e-5	0,68	2,55e-5
Hoogopgeleid	1,24	7,06e-5	<u>0,28</u>	4,73e-5	1,28	6,98e-5	0,52	7,18e-6
Marketingtype	<u>0,28</u>	1,45e-5	<u>0,28</u>	4,85e-5	0,69	5,45e-5	359,93	1,34e-8
Nonchalant	<u>0,26</u>	1,54e-5	0,40	1,88e-5	16,78	6,79e-6	<u>0,30</u>	4,38e-5
Cool overkomen	<u>0,28</u>	1,46e-5	<u>0,27</u>	4,91e-5	0,73	5,86e-5	0,64	2,03e-5
Zelfverzekerd	<u>0,26</u>	1,53e-5	<u>0,26</u>	5,05e-5	6,92	1,20e-5	0,49	5,68e-6
Leeftijd	1,02	7,26e-5	0,50	6,06e-6	0,54	3,00e-5	<u>0,28</u>	4,80e-5
Mannelijk – vrouwelijk	0,41	6,47e-6	<u>0,25</u>	5,06e-5	<u>0,26</u>	1,54e-5	0,35	3,11e-5
Mannen – vrouwen	<u>0,26</u>	1,54e-5	0,79	3,60e-5	<u>0,33</u>	9,12e-6	<u>0,26</u>	5,06e-5
Met een accent – ABN	0,45	1,18e-5	<u>0,25</u>	5,07e-5	<u>0,29</u>	1,33e-5	0,82	3,88e-5
Afwijkend – normaal	<u>0,26</u>	1,54e-5	0,38	2,30e-5	0,69	5,47e-5	1,14	5,13e-5
Ouderwets – modern	<u>0,30</u>	1,25e-5	<u>0,28</u>	4,80e-5	0,60	4,06e-5	0,61	1,76e-5
Lelijk – mooi	1,16	7,19e-5	0,37	2,57e-5	1,23	7,09e-5	0,77	3,44e-5
Slordig – netjes	<u>0,28</u>	1,42e-5	<u>0,29</u>	4,70e-5	1,43	6,59e-5	0,69	2,61e-5
Echt mijn ding – niet mijn ding	0,38	3,73e-6	<u>0,27</u>	4,97e-5	<u>0,26</u>	1,53e-5	1,73	4,72e-5

Hetzelfde beeld komt naar voren in de beoordelingen van de losse, uitgelichte /ei/-klanken van Spreker 1 en 2, zoals te zien is in Tabel 12. Van de 34 schalen geven hier 31 schalen aan dat de kans dat de nulhypothese (geen verschil) waar is, groter is dan de kans dat de alternatieve hypothese (wel verschil) waar is ($BF_{10} < 1$). In 21 van die gevallen is er meer dan ‘anekdotisch bewijs’⁵ voor de nulhypothese (dat wil zeggen, de Bayesfactor is lager dan 1/3). Deze zijn ook in Tabel 12 onderstreept. Slechts 3 van de 34 schalen gaven aan dat de kans op de alternatieve hypothese groter was dan de kans op de nulhypothese, en voor maar één hiervan was dat meer dan anekdotisch bewijs (Bayesfactor groter dan 3); daar staat een hokje omheen in Tabel 12.

5 Het verschil tussen anekdotisch bewijs en meer dan anekdotisch bewijs (matig of sterker bewijs) is een van de schakeringen die een Bayesfactor kan aangeven. Anekdotisch bewijs is de schakering die het dichtst bij het precieze middelpunt ligt van evenveel bewijs voor de nulhypothese als de alternatieve hypothese. In de praktijk betekent dit dat ‘anekdotisch bewijs’ niet overtuigend is.

Tabel 12 Bayesfactoren voor Bayesiaanse independent samples t-testen van het verschil tussen de beoordeling van de uitgelichte / ϵ i/-klanken van Spreker 1 en 2, op alle evaluatieve schalen

Evaluatieve schaal	Spreker 1, / ϵ i/		Spreker 2, / ϵ i/	
w	BF_{10}	error %	BF_{10}	error %
Bekakt	<u>0,28</u>	1,48e-5	<u>0,26</u>	5,05e-5
Student	<u>0,33</u>	8,34e-6	<u>0,28</u>	4,85e-5
Gezellig	<u>5,75</u>	1,43e-5	<u>0,28</u>	4,87e-5
Truttig	<u>0,28</u>	1,44e-5	<u>0,28</u>	4,81e-5
Hoogopgeleid	0,47	1,69e-5	0,41	1,64e-5
Marketingtype	0,34	7,54e-6	0,63	1,91e-5
Nonchalant	<u>0,26</u>	1,54e-5	<u>0,26</u>	5,03e-5
Cool overkomen	<u>0,27</u>	1,51e-5	<u>0,27</u>	4,96e-5
Zelfverzekerd	<u>0,26</u>	1,54e-5	<u>0,27</u>	4,92e-5
Mannelijk – vrouwelijk	0,50	2,15e-5	<u>0,25</u>	5,06e-5
Mannen – vrouwen	<u>0,26</u>	1,54e-5	<u>0,29</u>	4,69e-5
Met een accent – ABN	<u>0,27</u>	1,52e-5	<u>0,25</u>	5,07e-5
Afwijkend – normaal	1,20	7,14e-5	<u>0,29</u>	4,72e-5
Ouderwets – modern	<u>0,29</u>	1,39e-5	<u>0,29</u>	4,64e-5
Lelijk – mooi	0,68	5,29e-5	1,83	4,56e-5
Slordig – netjes	0,57	3,60e-5	0,50	6,04e-6
Echt mijn ding – niet mijn ding	0,42	7,51e-6	0,98	4,76e-5

Over het algemeen lijken de resultaten van de het experiment erop te wijzen dat Standaardnederlands en Poldernederlands *niet* verschillend worden beoordeeld, ondanks een aantal uitschieters in de resultaten. De interpretatie van deze resultaten komt in de volgende paragraaf aan de orde.

5 Discussie

5.1 Ambigüiteit van de resultaten

5.1.1 De pretest

De resultaten die in de vorige twee paragrafen zijn gepresenteerd, lijken niet geheel dezelfde kant op te wijzen. Hoewel het duidelijk is dat deelnemers aan het experiment Poldernederlands niet als Poldernederlands kunnen benoemen (op één niet-neerlandicus na), valt er wat ambigüiteit te vinden in de resultaten met betrekking tot de evaluatie van de variëteit en de sociale betekenis ervan. De pretest met open vragen (zie paragraaf 3) lijkt verschillen in de beoordeling van gematchte *guises* te vinden, terwijl het hoofdexperiment met gesloten vragen (paragraaf 4) die niet vindt.

Daarnaast laat het hoofdexperiment wel enkele verschillen in beoordeling zien, maar blijken die erg zeldzaam en niet erg samenhangend. Hieronder bespreken we waarom het op basis van deze twee experimenten veel waarschijnlijker is dat Poldernederlands niet anders wordt beoordeeld dan Standaardnederlands.

Vanwege het exploratieve karakter van de pretest lag het aantal deelnemers tamelijk laag – te laag om als (statistisch) bewijs voor verschillende evaluaties te kunnen dienen, of om een serieus tegenwicht te kunnen zijn tegen de resultaten uit het hoofdexperiment. De resultaten van de pretest waren bovendien inconsistent. Hoewel voor Spreker 2 en 4 geldt dat ze als intelligenter worden gezien in hun Standaardnederlandse *guise*, wordt Spreker 3 als hoger opgeleid gezien in zijn Poldernederlandse *guise*. Spreker 3 wordt bovendien als jonger gezien in zijn Poldernederlandse *guise*, terwijl Spreker 4 juist in zijn Standaardnederlandse *guise* als jonger wordt gezien. Hoewel het mogelijk is dat de percepties van de /ei/-klank misschien drastisch veranderen op basis van de precieze spreker (zie ook paragraaf 5.1.2 hieronder), lijkt het er dus op dat deze resultaten op zichzelf geen overtuigend bewijs vormen voor verschillen in de sociale betekenis van Poldernederlands en Standaardnederlands.

Dit alles wil niet zeggen dat het eerste experiment niet belangrijk was. Het diende ertoe zoveel mogelijk potentiële sociale betekenissen te vinden, ook als die uiteindelijk in het tweede experiment toch niet relevant zouden blijken. Als er wel verschillen in sociale betekenis zouden zijn tussen Poldernederlands en Standaardnederlands, dan zou dankzij het eerste experiment de kans zo groot mogelijk zijn dat die verschillen ook in de vragenlijsten ondervangen zouden worden. Het feit dat er desondanks geen sterk overtuigende verschillen te vinden zijn in het hoofdexperiment is daarom des te sterker bewijs dat ze er ook inderdaad niet zijn.

5.1.2 *Het hoofdexperiment*

Hoewel verschillen in de beoordeling van Poldernederlandse en Standaardnederlandse *guises* zeldzaam zijn in het hoofdexperiment, zijn ze wel degelijk ook gevonden. Toch vormen deze geen overtuigend bewijs dat de Poldernederlandse en Standaardnederlandse /ei/ anders worden waargenomen.

Zoals in paragraaf 4 besproken is, komt geen van de significante verschillen terug in de beoordeling van meer dan één spreker. Dit zou erop kunnen wijzen dat de interpretatie van [ai] sterk afhangt van de spreker die de klank gebruikt. Voor een jonge vrouwelijke student (Spreker 2) verandert het de interpretatie niet, maar voor een jonge mannelijke student

(Spreker 3) maakt het de interpretatie van zijn taalgebruik gezelliger en zelfverzekerder, bijvoorbeeld. Dit zou aansluiten bij het argument dat de manier waarop sociale eigenschappen samenkomen in sociolinguïstische identiteiten niet te reduceren valt tot de som van de eigenschappen (Levon 2015). Het stereotype van een mannelijke student (bijvoorbeeld de corpsbal) is anders dan dat van een vrouwelijke student (bijvoorbeeld het blonde succesvolle psychologiemeisje) op een manier die verder reikt dan gender alleen. Dit is zeker een mogelijkheid, al lijkt er geen duidelijk aanwijsbare reden te zijn dat een Standaardnederlandse /ei/-klank wel specifiek ‘marketing’ zou klinken bij een jonge man (Spreker 4), maar niet bij de jonge vrouw (Spreker 2) en de wat oudere vrouw (Spreker 1).

Een andere verklaring voor de wel gevonden verschillen kan van een methodologische aard zijn. Het toeval wil dat Spreker 4 in zijn Standaardnederlandse *guise* net wat langer over het marketingbureau praat waar hij mee in zee wil gaan. Dit was mogelijk omdat de *guises* waren samengesteld voordat uit de pretest bleek dat ‘marketingtype’ een mogelijke sociale betekenis was. Om die reden moet die schaal waarschijnlijk buiten beschouwing worden gelaten voor Spreker 4.

Een ander punt is een licht verschil in intonatie tussen de twee *guises* van Spreker 3. In zijn Poldernederlandse *guise* gebruikt hij wat meer variatie in intonatie, wat de *guise* waarschijnlijk gezelliger en zelfverzekerder laat overkomen. Dit verschil is in de oorspronkelijke behandeling van de *guises* helaas onopgemerkt gebleven maar kwam na de dataverwerking naar voren. Om deze reden zijn ook de *guises* van de andere sprekers nogmaals in beschouwing genomen. Hier kwamen geen van dergelijke verschillen naar voren.

Dan blijft ten slotte het verschil in de beoordeling van de /ei/-klank van Spreker 1 over. Dit verschil lijkt relatief betekenisloos: de Standaardnederlandse *guise* klinkt nog net wat minder ‘alsof de spreker cool wil overkomen’, en ook dat alleen als luisteraars gevraagd wordt specifiek op de /ei/-klank te letten; het is waarschijnlijk een te verwachten toevallige uitschieter tussen alle 106 bekeken schalen.

5.2 Het gebrek aan verschillen

Onze conclusie is dat er geen verschillen zijn tussen de beoordeling van Poldernederlands en Standaardnederlands op basis van de gerapporteerde experimenten. Dit is opvallend omdat dit sterk verschilt van het onderzoek van Van Bezooijen en Van den Berg (2001), die circa 20 jaar geleden juist wel verschillen vonden. Hiervoor zijn vier mogelijke verklaringen: het zou kunnen dat te veel van onze respondenten jonge vrouwen waren (bij

wie, aldus Van Bezooijen en Van den Berg (2001), de beoordelingen van Standaardnederlands en Poldernederlands veel dichter bij elkaar liggen dan bij andere groepen), dat te veel respondenten uit de Randstad afkomstig waren, dat verschillen in beoordeling verhinderd werden omdat het verschil tussen de *guises* maar één foneem was, of omdat de twee variëteiten nu simpelweg als hetzelfde worden ingeschat en niet verschillen in hun sociale betekenis.

De eerste verklaring hebben we getest door ook Bayesiaanse independent t-testen toe te passen op de data zonder de groep vrouwen tussen de 18 en 34 (55 van de 130 respondenten). Dit leverde geen ander beeld op: nu waren er maar 3 schalen die verschillend ($BF_{10} > 3$) werden beoordeeld: de Poldernederlandse [ai] van Spreker 1 werd als truttiger gezien dan haar Standaardnederlandse [ei] (Gemiddelde_{Standaard} = 3,77; Gemiddelde_{Polder} = 5,07; $BF_{10} = 5,31$), en haar Poldernederlandse [ai] scoorde hoger voor 'de spreekster wil cool overkomen' (Gemiddelde_{Standaard} = 2,18; Gemiddelde_{Polder} = 3,30; $BF_{10} = 5,01$). Daarnaast werd de manier van spreken van Spreker 4 als mooier gezien in zijn Standaardnederlandse *guise* dan in de *guise* zonder /ei/ (Gemiddelde_{Standaard} = 5,05; Gemiddelde₀ = 4,21; $BF_{10} = 5,28$). Ook dit geeft geen overtuigend of eenduidig beeld van algemene verschillen in de beoordeling van Poldernederlands en Standaardnederlands.

De verklaring dat er te veel van de respondenten uit de Randstad afkomstig waren, gaat ook niet op. Zonder respondenten die het grootste deel van hun jeugd in Noord-Holland, Zuid-Holland of Utrecht hadden doorgebracht (69 van de 130 respondenten) zijn de resultaten ook niet drastisch anders. Opnieuw zijn er slechts 3 schalen die verschillend ($BF_{10} > 3$) worden beoordeeld: Spreker 3 werd als gezelliger gezien in de Poldernederlandse *guise* dan de *guise* zonder /ei/ (Gemiddelde₀ = 3,17; Gemiddelde_{Polder} = 4,31; $BF_{10} = 3,64$), en Spreker 4 werd meer als marketing-type gezien in zijn Standaardnederlandse *guise* dan in zijn *guise* zonder /ei/ (Gemiddelde_{Standaard} = 5,79; Gemiddelde₀ = 4,64; $BF_{10} = 7,119$) en zijn taalgebruik als mooier (Gemiddelde_{Standaard} = 5,21; Gemiddelde₀ = 4,21; $BF_{10} = 3,70$).

Een andere mogelijke verklaring is dat het aangebrachte verschil tussen de twee variëteiten slechts één foneem betrof. Onderzoek naar spraakperceptie heeft aangetoond dat de verwerking van een klank sterk kan afhangen van de verwachtingen van een luisteraar (Niedzielski 1999, Drager 2010, D'Onofrio 2015). Dit zou kunnen betekenen dat luisteraars al verwachtingen hebben over hoe een /ei/ gaat klinken op basis van hoe de rest van de spraak van de sprekers klinkt – ook als er in dit opzicht geen verschil is tussen de *guises*. Dit zou verschillen in de beoordeling geneutraliseerd kunnen hebben (hoewel waarschijnlijk minder sterk voor de vragen over

de losstaande /ɛi/ klank). Misschien hadden we daarom wel verschillen gevonden, als de andere opvallende aspecten van het Poldernederlands, de verlaagde /ɔu/ en /œy/, ook in de *guises* opgenomen waren. Toch lijkt ons dit onwaarschijnlijk, omdat die fonemen over het algemeen niet erg frequent zijn en het dus onwaarschijnlijk is dat die effectief zouden werken als indicaties van de variëteit (Van Bezooijen en Van den Berg 2001: 3). Poldernederlands zou dus ook op basis van alleen /ɛi/ herkend moeten kunnen worden.

Tot slot, methodologisch gezien is het mogelijk dat een *within subjects*-design statistisch gezien nettere resultaten voort zou brengen, die misschien wel statistische verschillen laten zien. Hoewel een dergelijke benadering wenselijk is in de toekomst, suggereren de huidige resultaten dat Poldernederlands en Standaardnederlands niet als twee verschillende variëteiten worden gezien en ook geen verschillende sociale betekenissen hebben. De twee variëteiten lijken sociolinguïstisch gezien versmolten.

6 Slot

We begonnen dit artikel met twee centrale vragen: zijn Poldernederlands en Standaardnederlands in de ogen (oren) van Nederlandse luisteraars verschillend? En zo ja, wat is dan de sociale betekenis van het verschil? Vanwege bestaand onderzoek naar attitudinale en perceptuele verschillen tussen Poldernederlands en Standaardnederlands vertrokken we vanuit mogelijke verschillen. Uit een verkennend experiment haalden we additionele mogelijke sociale betekenissen die werden toegevoegd aan de gangbare beoordelingsschalen uit attitude-onderzoek en uit het bestaande onderzoek naar het Poldernederlands. Een groter experiment op basis van al het materiaal suggereert dat er toch geen verschillen zijn tussen Poldernederlands en Standaardnederlands. Gevonden verschillen zijn veelal marginaal en incidenteel, terwijl er wel statistisch bewijs is voor een ontbrekend sociaal verschil. Als de beide variëteiten geen onderscheiden variëteiten zijn, is er ook geen reden ze zo te behandelen. Onze voorlopige conclusie is dan ook dat /ai/ evenzeer als /ɛi/ deel is van de Standaardnederlandse uitspraak en dat het Poldernederlands in die zin niet meer bestaat.

Een historische vraag is dan of het ooit wel heeft bestaan en zo ja, wat het pad van de sociale diffusie precies is geweest. De empirische basis van het bestaande onderzoek naar Poldernederlands is niet steeds even breed geweest; toch zijn er wel degelijk overtuigende verschillen gevonden tussen allerlei standaardtalige variëteiten (o.a. Van Bezooijen 1999, 2001,

Van Bezooijen & Van den Berg 2001, Jacobi 2009). De verandering in de Standaardnederlandse uitspraak in Nederland, waarbij /ei/ gezelschap krijgt van /ai/ en er misschien ooit door verdrongen wordt, kan heel goed aan het eind van de vorige eeuw geleid zijn door, bijvoorbeeld, hogeropgeleide vrouwen. Uitgebreidere analyses van gesproken taal uit de afgelopen decennia zouden meer licht moeten kunnen werpen op de precieze sociale verbreding van de Poldernederlandse uitspraak, van substandaard tot standaard.

Idealiter zouden daarbij ook andere verschijnselen betrokken worden, zoals de verlaging van de diftongen /ɔu/ en /œy/. Nog beter zou het zijn om ook andere uitspraakkenmerken en -veranderingen van modern standaardtalig Nederlands erbij te betrekken, zoals de diftongering van de lange halfgesloten klinkers /e:/, /o:/, /ø:/ tot /ei/, /ɔu/, /œy/, de snelle verspreiding van de zogenaamde Gooise r en de verstemlozing van de fricatieven, met name /v/, /z/ en /ɣ/ (zie bijv. Van de Velde et al. 2010). De verlaging van /ei/ tot /ai/ is niet meer dan één van de recente, ‘demotiserende’ uitspraakveranderingen in het Standaardnederlands in Nederland.

Referenties

- Bezooijen, Renée van (1999). Onderzoekscollage naar de waarneming van het Poldernederlands. *VDW-berichten* 5, 30-32.
- Campbell-Kibler, Kathryn (2005). *Listener Perceptions of Sociolinguistic Variables: The Case of (ING)*. Proefschrift Stanford University.
- Coupland, Nikolas & Tore Kristiansen (2011). SLICE: Critical perspective on language (de)standardisation. In: Tore Kristiansen & Nikolas Coupland (red.), *Standard Languages and Language Standards in a Changing Europe*. Oslo: Novus Press, 11-35.
- Bezooijen, Renée van & Rob van den Berg (2001). Who power Polder Dutch? A perceptual-sociolinguistic study of a new variety of Dutch. *Linguistics in the Netherlands* 18, 1-12.
- D’Onofrio, Annette (2015). Persona-based information shapes linguistic perception: Valley Girls and California vowels. *Journal of Sociolinguistics* 19(2), 241-256.
- Drager, Katie (2010). Sociophonetic variation in speech perception. *Language and Linguistics Compass* 4(7), 473-480.
- Edelman, Loulou (1999). Het Poldernederlands: een vrouwentaal? Een sociolinguïstisch onderzoek. <http://cf.hum.uva.nl/poldernederlands/over_poldernederlands/een_vrouwentaal.html>
- Edelman, Loulou (2003). ‘Kaaik aut Paaul!’ Het Poldernederlands in opmars. In: J. Stroop (red.), *Waar gaat het Nederlands naar toe? Panorama van een taal*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker, 65-73.
- Ghyselen, Anne-Sophie, Steven Delarue & Chloé Lybaert (2016). Studying standard language dynamics in Europe. *Taal en Tongval* 68, 75-91.
- Grondelaers, Stefan & Roeland van Hout (2011). The standard language situation in the Low Countries: Top-down and bottom-up variations on a diaglossic theme. *Journal of Germanic Linguistics* 23, 199-243.

- Grondelaers, Stefan, Roeland van Hout & Paul van Gent (2016). Destandardization is not de-standardization. Revising standardness criteria in order to revisit standard language typologies in the Low Countries. *Taal en Tongval* 68, 119-149.
- Harst, Sander van der & Hans van de Velde (2014). Wordt leggen schijnbaar of werkelijk liggen? In: F. Van de Velde, H. Smessaert, F. Van Eynde, and S. Verbrugge (red.), *Patroon en argument: een dubbelfeestbundel bij het emeritaat van William Van Belle en Joop van der Horst*. Leuven: Universitaire Pers Leuven, 313-326.
- Heuven, Vincent van, Loulou Edelman & Renée van Bezooijen (2002). The pronunciation of / Ei/ by male and female speakers of avant-garde Dutch. Referaat TIN-dag Utrecht, 26 januari 2002. <http://cf.hum.uva.nl/poldernederlands/english/lin_polder.htm>
- Heuven, Vincent van, Renée van Bezooijen & Loulou Edelman (2005). Pronunciation of /ei/ in Avant-Garde Dutch: A Cross-Sex Acoustic Study. In: M. Filppula, J. Klemola, M. Palander, and E. Penttilä (red.), *Dialects Across Borders; Selected papers from the 11th International Conference on Methods in Dialectology (Methods XI), Joensuu, August 2002*. Amsterdam: John Benjamins, 185-210.
- Jacobi, Irene (2009). *On Variation and Change in Diphthongs and Long Vowels of Spoken Dutch*. Enschede: PrintPartners Ipskamp. Proefschrift Universiteit van Amsterdam.
- Jacobi, Irene, Louis Pols & Jan Stroop (2006). Measuring and comparing vowel qualities in a Dutch spontaneous speech corpus. *Interspeech* 7, 701-704.
- Jacobi, Irene, Louis Pols & Jan Stroop (2007). Dutch diphthong and long vowel realizations as socio-economic markers. *Procedures International Congress of Phonetic Sciences, 10 August 2007, Saarbrücken*, 1481-1484.
- Jarosz, Andrew & Jennifer Wiley (2014). What are the odds? A practical guide to computing and reporting Bayes factors. *The Journal of Problem Solving* 7(1), 2-9.
- Kristiansen, Tore (2016). Contemporary standard language change. Weakening or strengthening? *Taal en Tongval*, 68, 93-117.
- Lambert, Wallace, Richard Hodgson, Robert Gardner & Samuel Fillenbaum (1960). Evaluational reactions to spoken languages. *The Journal of Abnormal and Social Psychology* 60(1), 44.
- Lee, Michael & Eric-Jan Wagenmakers (2014). *Bayesian Data Analysis for Cognitive Science: A Practical Course*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levon, Erez (2015). Integrating intersectionality in language, gender, and sexuality research. *Language and Linguistics Compass* 9(7), 295-308.
- Lippi-Green, Rosina (2012). *English with an Accent. Language, ideology and discrimination in the United States*. Londen & New York: Routledge.
- Niedzielski, Nancy (1999). The effect of social information on the perception of sociolinguistic variables. *Journal of Language and Social Psychology* 18(1), 62-85.
- Perneer, Thomas (1998). What's wrong with Bonferroni adjustments. *BMJ: British Medical Journal* 316(7139), 1236-1238.
- Pharao, Nicolai, Marie Maegaard, Janus Møller & Tore Kristiansen (2014). Indexical meanings of [s+] among Copenhagen youth: social perception of a phonetic variant in different prosodic contexts. *Language in Society* 43(1), 1-31.
- Rutten, Gijsbert (2019). *Language Planning as Nation Building. Ideology, policy and implementation in the Netherlands, 1750-1850*. Amsterdam: Benjamins.
- Smakman, Dick (2006). *Standard Dutch in the Netherlands: A Sociolinguistic and Phonetic Description*. Utrecht: LOT.
- Stroop, Jan (1998). *Poldernederlands*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Stroop, Jan (1999). Young women's farewell to Standard Dutch. Paper Conference on Methods in Dialectology, 1-6 August 1999, St. John's, Newfoundland, Canada. <http://cf.hum.uva.nl/poldernederlands/over_poldernederlands/stjohnspaper.html>

- Stroop, Jan (2006). Van dialect naar ABN naar Poldernederlands. Over ontstaan, opkomst en verloop van onze omgangstaal. In: N. van der Sijs, J. Stroop, and F. Weerman (red.), *Wat iedereen van het Nederlands moet weten en waarom*, Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker, 55-65.
- Stroop, Jan (2010). *Hun hebben de taal verkwanseld. Over Poldernederlands & fouter Nederlands*. Amsterdam: Athenaeum-Polak & van Gennep.
- Tamminga, Meredith (2017). Matched guise effects can be robust to speech style. *The Journal of the Acoustical Society of America* 142(1), EL18-EL23.
- Velde, Hans van de, Mikhail Kissine, Evie Tops, Sander van der Harst & Roeland van Hout (2010). Will Dutch become Flemish? Autonomous developments in Belgian Dutch. *Multilingua* 29, 385-416.
- Villarreal, Daniel (2018). The Construction of Social Meaning: A Matched-Guise Investigation of the California Vowel Shift. *Journal of English Linguistics* 46(1), 52-78.
- Wagenmakers, Eric-Jan (2007). A practical solution to the pervasive problems of *p* values. *Psychonomic Bulletin & Review* 14(5), 779-804.
- Walker, Abby, Christina García, Yomi Cortés & Kathryn Campbell-Kibler (2014). Comparing social meanings across listener and speaker groups: The indexical field of Spanish /s/. *Language Variation and Change* 26(2), 169-189.
- Zahn, Christopher & Robert Hopper (1985). Measuring language attitudes: The speech evaluation instrument. *Journal of Language and Social Psychology* 4, 113-123.

Over de auteurs

Hielke Vriesendorp

E-mail: hielkevriesendorp@gmail.com

Gijsbert Rutten, Leiden University Centre for Linguistics

E-mail: g.j.rutten@hum.leidenuniv.nl